

KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA INGLIZ TILINI O'RGATISH: SAMARADORLIK VA MUAMMOLAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15713845>

Boqiyev Biloliddin Abdurahim o'g'li

Farg'ona davlat universiteti

Chet tillari fakulteti Filologiya va tillarni o'qitish: Ingliz tili yo'nalishi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tilini o'rgatishda keng qo'llanilayotgan kommunikativ yondashuv (Communicative Language Teaching – CLT) nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. O'rganish natijalariga ko'ra, CLT o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, ushbu metodologiyani joriy etishda duch kelinayotgan qator muammolar, xususan, o'qituvchilarning tayyorgarligi, sinfdagi sharoitlar, baholash tizimi va madaniy to'siqlar yoritiladi. Maqola oxirida CLT metodining ta'lim jarayoniga samarali integratsiyasi bo'yicha takliflar beriladi.¹²⁸

Kalit so'zlar

kommunikativ yondashuv, ingliz tili, samaradorlik, metodika, til o'rgatish, til kompetensiyasi, CLT

1. KIRISH

Til inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, u aloqa, tafakkur va ijtimoiylashuv vositasi sifatida xizmat qiladi. Shu bois xorijiy til, ayniqsa ingliz tilini o'rgatishda zamonaviy metodlarning roli beqiyosdir. An'anaviy metodlar ko'proq grammatikani yodlashga asoslangan bo'lsa, kommunikativ yondashuv bu jarayonni tubdan o'zgartirdi. U tilni o'rganish emas, balki til orqali muloqot qilishga yo'naltirilgan yondashuv sifatida e'tirof etiladi¹.

Kommunikativ til o'qitish yondashuvi birinchi marta 1970-yillarda G'arbiy Yevropa mamlakatlarida, ayniqsa Buyuk Britaniya va Kanada ta'lim tizimida keng joriy etila boshlandi. 1980-yillarda M. Canale va M. Swain tomonidan ishlab chiqilgan "kommunikativ kompetensiya" tushunchasi bu yondashuvni ilmiy asoslashda muhim qadam bo'ldi². Bugungi kunda CLT dunyo bo'ylab xorijiy tillarni o'qitishda asosiy metodlardan biri sifatida tan olinadi. O'zbekiston ta'lim tizimi ham bu borada izchil islohotlar olib bormoqda. Xususan, umumta'lim

¹²⁸ Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47

maktablari, til markazlari va universitetlarda CLT elementlariga asoslangan dars metodikasi tobora keng qo'llanilmoqda.

Ushbu maqolada kommunikativ yondashuvning asosiy afzalliklari, o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasiga ta'siri, shuningdek, uni samarali joriy etishda yuzaga keladigan muammolar tahlil qilinadi.

2. METODOLOGIYA

Maqola **analitik va taqqoslovchi** metodlar asosida yozildi. Tadqiqot quyidagi asosiy bosqichlardan iborat bo'ldi:

1. **Adabiyotlar sharhi:** CLT bo'yicha 2000–2024-yillarda chop etilgan ingliz tilidagi 30 ta ilmiy maqola tahlil qilindi.
2. **Amaliy tajriba o'rganildi:** Toshkent, Samarqand, Farg'ona va Andijon shaharlaridagi umumta'lim maktablari, til o'quv markazlarida faoliyat yuritayotgan 40 nafar ingliz tili o'qituvchilari bilan intervyular o'tkazildi.
3. **So'rovnoma:** 350 nafar 9–11-sinf o'quvchilari orasida CLT asosidagi darslar to'g'risidagi fikr va his-tuyg'ulari o'rganildi.
4. **Ma'lumotlar tahlili:** Ma'lumotlar tematik kodlash orqali tahlil qilindi. Natijalar CLTning samarali jihatlari va muammolari bo'yicha guruhlashtirildi.¹²⁹

Ushbu metodologiya CLTning nazariy asoslari va amaliyotdagi holatini birgalikda yoritishga imkon berdi.

3. NATIJALAR

3.1. Samarali jihatlari

Tahlillarga ko'ra, CLT asosidagi darslar o'quvchilarning ingliz tiliga bo'lgan munosabatini quyidagi jihatlari bo'yicha ijobiy o'zgartirgan:

Motivatsiyaning ortishi: 79% o'quvchilar CLT darslarini “qiziqarli”, “real hayotga yaqin”, “faol qatnashishni talab qiluvchi” deb baholadi.¹³⁰

Nutqiy faoliyatning faollashuvi: Intervyu beruvchi o'qituvchilarning 82%i CLT orqali o'quvchilar ko'proq so'zlashuvga harakat qilayotganini ta'kidladi.

O'rganish strategiyalarining boyishi: O'quvchilar interaktiv o'yinlar, rolli mashg'ulotlar, juftlik va guruh ishlari orqali til o'rganishda ko'proq ishtirok etadi.

Qobiliyatlar o'rtasida muvozanat: Tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalari birgalikda rivojlanadi, ayniqsa og'zaki nutq ustuvorlikka ega bo'ladi¹³¹.

3.2. Amaliy muammolar

¹²⁹ Nunan, D. (1991). *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. Prentice Hall.

¹³⁰ Savignon, S. J. (2002). *Communicative Language Teaching: Linguistic Theory and Classroom Practice*. Yale University Press

¹³¹ Ellis, R. (2003). *Task-based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.

Ammo quyidagi muammolar CLT yondashuvining to'liq joriy etilishiga to'sqinlik qilmoqda:

O'qituvchilarning metodik tayyorgarligi: So'rovda qatnashgan o'qituvchilarning 60%i CLTni nazariy jihatdan yaxshi tushunsa-da, uni darsda muntazam qo'llashda qiynalayotganini bildirgan.

Sinfidagi o'quvchilar soni: O'rtacha 35–40 nafar o'quvchi bo'lgan sinflarda individual va jamoaviy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish qiyin bo'lmoqda.

Baholash tizimi: CLT faoliyatga asoslangan metod bo'lishiga qaramay, maktablarda test asosidagi baholash usullari hali ham ustuvor bo'lib qolmoqda.

Madaniy va psixologik to'siqlar: Ba'zi o'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etishdan uyaladi, notog'ri gapirishdan qo'rqadi. Shu sababli faol ishtirok qilmaydi.¹³²

4. MUNOZARA

CLT yondashuvi o'zining afzalliklari bilan til o'rgatishda katta ijobiy o'zgarishlar keltirdi. O'quvchilarning faolligi, real til vaziyatlarida muloqot qila olish ko'nikmasi va tilga bo'lgan ijobiy munosabati oshdi. Bu esa CLTni an'anaviy yodlashga asoslangan metodlardan ustun qiladi.

Biroq, O'zbekiston sharoitida CLTni joriy etishda hali ham muayyan to'siqlar mavjud. Avvalo, o'qituvchilarni CLT metodikasini chuqur tushunishga va qo'llashga tayyorlash lozim. Bu jarayon nazariy va amaliy jihatdan uzluksiz malaka oshirish kurslari orqali amalga oshirilishi kerak.¹³³

Ikkinchidan, darslarni baholash tizimi CLT ruhiga mos ravishda qayta ko'rib chiqilishi zarur. Jumladan, og'zaki nutqni baholash, muloqotga kirishish layoqatini aniqlovchi mezonlar ishlab chiqilishi kerak.¹³⁴

Uchinchidan, o'quv muhitining CLT talablariga moslashtirilishi – kichik guruhlar, interaktiv doskalar, audio-video vositalar, erkinlik muhiti – muhim omil hisoblanadi.

Nihoyat, CLTni joriy etishda ota-onalar, jamoatchilik va maktab ma'muriyatining yondashuvga nisbatan ijobiy qarashlari ham muhim rol o'ynaydi.

5. XULOSA

Kommunikativ yondashuv zamonaviy til o'qitishning eng ilg'or metodlaridan biri bo'lib, uning samaradorligi ilmiy va amaliy jihatdan isbotlangan. Bu metod nafaqat tilni o'rganishga, balki uni faol ishlatishga, muloqot qilishga, fikr bildirishga undaydi.

¹³² Brown, H. D. (2001). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (2nd ed.). Longman.

¹³³ Celce-Murcia, M. (Ed.). (2001). *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd ed.). Heinle & Heinle.

¹³⁴ Thornbury, S. (2005). *How to Teach Speaking*. Longman..

Shu bilan birga, CLT metodini to'liq amalga oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar zarur:

1. O'qituvchilarning CLT bo'yicha malakasini oshirish.
2. Dars jarayonlarini kichik guruhlariga asoslangan shaklda tashkil etish.
3. Baholash tizimini faoliyatga asoslangan ko'rinishda ishlab chiqish.
4. O'quvchilarni psixologik jihatdan erkin fikrlashga tayyorlash.

Agar ushbu takliflar amaliyotda qo'llansa, CLT orqali ingliz tilini o'rgatish jarayoni samarali, sifatli va zamonaviy bo'lishi mumkin.

MANBALAR:

1. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.
2. Nunan, D. (1991). *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. Prentice Hall.
3. Littlewood, W. (2004). The task-based approach: Some questions and suggestions. *ELT Journal*, 58(4), 319-326.
4. Savignon, S. J. (2002). *Communicative Language Teaching: Linguistic Theory and Classroom Practice*. Yale University Press.
5. Savignon, S. J. (1997). *Communicative Competence: Theory and Classroom Practice*. McGraw-Hill.
6. Ellis, R. (2003). *Task-based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
7. Celce-Murcia, M. (Ed.). (2001). *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd ed.). Heinle & Heinle.
8. Brown, H. D. (2001). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (2nd ed.). Longman.
- Littlewood, W. (1981). *Communicative Language Teaching: An Introduction*. Cambridge University Press.
9. Thornbury, S. (2005). *How to Teach Speaking*. Longman..
10. Willis, J. (1996). *A Framework for Task-Based Learning*. Longman.